

розвиток нових технологій, оскільки навіть великомасштабні витрати приватного сектору у прикладні дослідження не здатні дати високого результату в силу суттєвих відмінностей у мотиваційних установках корпорацій та суспільства.

УДК 338

Я. М. Столярчук

МОНОПОЛІЗАЦІЯ КАПІТАЛУ І ВИРОБНИЦТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ МЕХАНІЗМУ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЦИКЛУ

Прикметною ознакою національного та світового економічного розвитку останніх двох століть є його циклічність, яка набуває свого вираження у регулярних коливаннях рівня ділової активності, постійній зміні диспозиції країн на економічній карті світу, нагромадженні економічних диспропорцій, перманентних економічних рецесіях та ін. У цьому зв'язку слід відзначити, що світова капіталістична економіка, навіть вступивши у глобалізаційну фазу свого розвитку, так і не позбавилась іманентних їй за природою суперечностей, як притаманних безпосередньо процесам виробництва, розподілу, обміну і споживання, так і між окремими фазами суспільного відтворення. І хоча в рамках глобального відтворювального процесу кожна з його фаз характеризується відносною самостійністю розвитку, проте на початку ХХІ ст. ця відокремленість досягла настільки великих масштабів, що за умов стихійності суспільного виробництва викликала небачене дотепер нагромадження територіальних та секторально-галузевих диспропорцій між виробництвом і споживанням.

І все ж таки в системі капіталістичних суперечностей, котрі обумовили першу глобальну економічну кризу 2007—2009 рр., домінуюча роль належить основній суперечності капіталізму, а саме: між приватною власністю на засоби виробництва і суспільним характером праці. Адже, будучи діалектичним синтезом всієї системи капіталістичних суперечностей, вона здатна розкрити глибинну причину глобальної економічної кризи — критичне нагромадження дисбалансу між глобальним платоспроможним попитом та глобальним пропонуванням товарів і послуг в силу того, що основні активи зосереджені в руках міжнародної фінансово-олігархічної буржуазії, а головними споживачами ринкової

продукції є широкі верстви населення, доходи яких обмежені їх заробітною платою.

Саме це і призвело до перенагромадження основного капіталу та класичної кризи надвиробництва, які ми спостерігаємо сьогодні. Однак глибина цієї кризи та характер її протікання дають підстави стверджувати про нинішнє завершення формування зрілої моделі першого глобального економічного циклу. В основі його механізму лежить модифікація циклічної форми руху капіталістичного відтворення в силу появи якісно нових форм прояву і поглиблення антагонізму між суспільним характером виробництва і приватним характером присвоєння його результатів на глобальному рівні. Це набуває матеріального вираження у диверсифікації компонентів цього механізму, коли крім класичного його елемента — поступового формування нового технологічного укладу, додалися і такі нові, як глобальна монополізація капіталу і виробництва, процеси техноглобалізму та фінансової глобалізації. Тож всупереч оптимістичним сценаріям, за якими прогнозувався довготривалий безкризовий розвиток світової спільноти в ХХІ ст., вже перше його десятиріччя закінчується глибокими соціально-економічними потрясіннями, які не мали аналогів упродовж останніх двадцяти років.

Якщо характеризувати вплив глобальної монополізації капіталу і виробництва на модифікацію економічного циклу, то слід відзначити, що його провідним каналом є активне втручання ТНК у стихійні процеси ціноутворення. Будучи лідерами у формуванні цін на основні групи товарів і послуг на національних і глобальному ринках та переслідуючи мету одержання максимально можливих прибутків, вони протидіють падінню цін під час кризи через різке скорочення обсягів виробництва та мають можливості щодо зміни напрямку їх попередньої динаміки завдяки державному інфляційному обслуговуванню. В результаті вихід з економічної кризи на сьогодні все меншою мірою здійснюється за рахунок падіння цін, а можливості пом'якшення кризових потрясінь на основі прискорення зовнішньоекономічної експансії ТНК суттєво обмежуються.

Однак, як свідчить міжнародний досвід, глобальні ТНК можуть бути незалежними суб'єктами антициклічного регулювання, сприяючи стабілізації макроекономічної кон'юнктури у випадку значних негативних зовнішніх шоків. Так, у США провідні автомобілебудівні компанії (такі як «General Motors», «Ford», «Daimler Chrysler») з метою уникнення негативних наслідків різких цінових коливань на світовому нафтовому ринку коригують власну

логістично-маркетингову політику з метою недопущення великомасштабного зменшення обсягів продаж.

Характеризуючи вплив глобальної монополізації капіталу і виробництва на модифікацію економічного циклу, не можна оминути увагою і такий його наслідок, як синхронізацію національних бізнес-циклів. Так, сучасна діяльність глобальних ТНК має своїм закономірним наслідком нівелювання рівнів соціально-економічного розвитку країн, посилення однотипності структур їх національних економік, зближення рівнів інноваційно-технологічного розвитку та інтенсифікацію зовнішньоекономічних зв'язків. За таких умов будь-яке потрясіння в одній з країн неминуче справляє дестабілізуючий вплив на динаміку національного економічного розвитку в інших країнах. Тож по суті це означає передачу циклічного коливання від однієї країни чи регіону в інші. При цьому можливість впливу глобальних корпорацій на фази циклу визначаються головним чином рівнем концентрації їх промислового виробництва в тих країнах та регіонах світу, які є головними «локомотивами» світогосподарського розвитку в цілому.

Вагомим фактором впливу процесів глобальної монополізації капіталу і виробництва на синхронізацію національних бізнес-циклів є і механізм внутрішньокорпоративних поставок ТНК, який відкриває перед ними практично необмежені можливості щодо маневрування поставками залежно від протікання циклу в національних економіках, котрі належать до сфери їх інтересів. Так, настання кризи в країнах, де функціонують філіали міжнародних монополій, зазвичай супроводжується скороченням закупок у фірм-конкурентів і зростанням закупок у підконтрольних фірм, які переживають труднощі у зв'язку з погіршенням ринкової кон'юнктури. У такий спосіб суттєво полегшується фінансово-господарське становище філіалів, а труднощі кризи перекладаються на закордонних партнерів.

Коли ж економічне становище в країнах, де розміщені філіали ТНК, покращується, то саме на них починають переорієнтовуватися поставки міжнародних монополій, що дозволяє їх філіалам суттєво розширити збут своєї продукції на місцевому ринку. Як результат — пом'якшуються диспропорції між глобальним попитом і глобальним пропонуванням, а також поліпшуються умови конкуренції в країнах, де дислокуються підрозділи ТНК.

Значну роль у синхронізації національних бізнес-циклів з боку ТНК відіграють також процеси їх прямого інвестування, адже вартісні обсяги ПІІ, що спрямовуються материнською компанією для фінансування своїх зарубіжних капіталовкладень, напряму

залежать від протіканням бізнес-циклу в країні-експортері капіталу. Саме тому інвестиції в країні базування материнської компанії, розширюючись в період економічного підйому і скорочуючись у фазі кризи, вирішальним чином впливають на масштаби і динаміку міждержавного переміщення транснаціонального капіталу у глобальному масштабі.

Отже, резюмуючи викладене, маємо констатувати, що глобальні форми монополізації капіталу і виробництва створюють передумови для суттєвої трансформації економічного циклу на основі запровадження нової форми розподілу і нагромадження великого капіталу та його перетворення в систему глобального підприємництва.

УДК 330.88

М. П. Тищенко

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕКТОРУ В СИСТЕМІ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ

Необхідність у теоретичному дослідженні інформаційного сектору обумовлена низкою міркувань. По-перше, однією з ключових проблем трансформації національної економічної системи є встановлення нормативних принципів її функціонування з урахуванням позитивного аналізу фундаментальних тенденцій глобального економічного розвитку. Серед таких напрямів розвитку помітного значення набувають процеси факторіальних перетворень індустріально розвинених систем, викликані зростанням ролі інформації в економічній діяльності.

По-друге, консервативність наукового економічного мислення, штучне обмеження аналізу як у разі формулювання предмета, так і у визначенні методів та інструментів економічних досліджень нівелюють значимість теоретичних висновків у процесі опрацювання економічних реформ.

Розробці концепцій і моделей інформаційного суспільства присвячено багато фундаментальних досліджень таких видатних учених, як: Д. Белл, Д. Блюменау, Р. Баран, В. Базилевич, В. Бугорський, Н. Вінер, К. Вальтух, С. Вовканич, О. Вершинська, Л. Вінарик, В. Геєць, П. Дракер, С. Дятлов, А. Демін, В. Дубницький,